

RESUMÉ A KLÍČOVÁ SLOVA

Blažena Przybylová

Archiv města Ostravy 1923–2013 (od pergamenu k bitům a bytům)

U příležitosti devadesáti let existence Archivu města Ostravy je připomenuta nezastupitelná role prvního městského archiváře Aloise Adamuse v roce 1923. Následně je věnována pozornost provozu a činnosti archivu od roku 1998 do současnosti. Připomenuto je zprovoznění nového moderního depotního bloku, představující výrazné zkvalitnění podmínek pro uložení archiválií. V souvislosti s rozvojem nových technologií je zhodnocen postup v oblasti digitalizace archiválií a představen rozsáhlý projekt s názvem Digitalizace Archivu města Ostravy. V závěru příspěvku jsou mapovány aktivity pro veřejnost, jimiž se archiv snaží přispívat k vytváření či formování historického povědomí obyvatel Ostravy.

klíčová slova:

Archiv města Ostravy, Alois Adamus, mezinárodní den archivů, digitalizace archiválií, výstava, 1923

Blažena Przybylová

Archiv města Ostravy – 50 let v roli vydavatele periodika OSTRAVA

Příspěvek mapuje 50 let vydávání periodika OSTRAVA, příspěvků k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska Archivem města Ostravy, které představuje výrazný přínos pro rozvoj regionální historie a zároveň podtrhuje význam archivu jako paměťové instituce. Zdůrazňuje významný podíl tehdejšího ředitele archivu Karla Jiříka na jeho založení v roce 1962. Sleduje složení redakční rady, členění příspěvků, jejich obsahové zaměření, frekvenci vydávání a také grafickou úpravu v letech 1963–2013.

klíčová slova:

Archiv města Ostravy, Alois Adamus, Karel Jiřík, sborník Ostrava, příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska, redakční rada, 1963

Denisa Labischová, Blažena Gracová

Vztah ostravských žáků a učitelů k historii

Studie přináší výsledky empirického výzkumu historického vědomí a aktuální podoby výuky dějepisu, realizovaného na ostravských základních a středních školách. V rámci dotazníkového šetření byli osloveni žáci základních škol, gymnázií, středních odborných škol

a učitelé. Odpovědi ostravských respondentů byly porovnány s vzorkem dotazovaných z deseti regionů České republiky. Cílem výzkumu bylo zjistit motivaci Ostravanů k poznávání historie, zájem o jednotlivé úseky českých dějin, preferenci časové, geografické a tematické perspektivy dějin, identifikovat „místa paměti“, která jsou považována za nejvýznamnější symboly české historie, a zjistit, které formy přiblížení historie a kultury národnostních menšin a připomínky historických výročí jsou žáky a učiteli upřednostňovány. Z hlediska podoby školní výuky dějepisu byla pozornost věnována zejména převládajícímu výukovému stylu, využívání edukačních médií a zařazování některých doposud opomíjených historických témat, včetně regionální historie, do dějepisného vyučování.

klíčová slova:

empirický výzkum, historické vědomí, geografická perspektiva dějin, tematická perspektiva dějin, chronologická perspektiva dějin, zájem o historii, školní výuka dějepisu, etnické menšiny, Ostrava

Jan Sucháček

K obrazu Ostravy v médiích

Ve sféře místního a regionálního rozvoje jsou stále více - byť nikoliv dostatečně - zohledňovány tzv. měkké faktory. Mentální mapy, které reflektují psychosociální vnímání prostoru, bývají k těmto faktorům oprávněně zařazovány. Územní reference sdělovacích prostředků patří k nejvýznamnějším determinantám utváření mentálních map. Nutno vzít v úvahu, že média zprostředkovávají informace selektivně, zobrazují tedy pouze dílčí výseč značně komplexní reality. Obyvatelstvo je tak nejen informováno, ale zároveň je usměrňováno jeho chování a vnímání reality. V teritoriálním průmětu pak můžeme hovořit o zlepšování či naopak zhoršování image daného území a to právě prostřednictvím informací z médií. Není nutno zdůrazňovat, že tradiční průmyslová území, kam patří také Ostrava, představují z mediálního hlediska jedny z nejsenzitivnějších entit, často stigmatizovaných negativními informacemi. Předložený článek představuje při vědomí stávajících datových omezení pokus o zachycení vybraných aspektů obrazu Ostravy ve vybraných sdělovacích prostředcích a to z kvalitativní a kvantitativní perspektivy.

klíčová slova:

Ostrava, sdělovací prostředky, mentální mapy, územní image

Zbyněk Moravec

Ulice středověké Ostravy

Příspěvek čerpá poznatky z archeologických výzkumů, které proběhly v jádru Ostravy v několika posledních letech. Zajímavé situace byly zachyceny především na ulici Muzejní, kde se objevily různé formy údržby ulice. Dokumentováno bylo zpevnění povrchu valounovou dlažbou, hatí, ale i pracnější strukturou se spodním dřevěným roštem, na němž byl vyložen dřevěný chodník. Péče o ulice byla potřebná, neboť se do komunikačního prostoru dostávalo množství odpadu, jak ukazují situace na ulici Muzejní z konce 13.–14. století. Pravidelnější čištění této ulice probíhalo patrně až ve století následujícím. Určitou neustálenost funkce prostoru lze sledovat jen na počátku vývoje města. V dalším období se jeví struktura základní uliční sítě jako poměrně stabilní, jak dokládá i plán z roku 1833, který prakticky potvrzuje komunikační systém vytvořený zřejmě již ve středověku.

klíčová slova:

středověk, ulice, archeologie, zpevnění komunikačního povrchu

Jaroslava Novotná

Příběh moravskoostravské velkoměšťanky Barbory Máchové a jejích ztracených perel

Příspěvek popisuje životní příběh moravskoostravské velkoměšťanky vdovy Barbory Máchové, která se po dlouhotrvajících neshodách s manželem své starší dcery Alžběty odstěhovala pryč z Moravské Ostravy. Jejím novým domovem se stala obec Povina v Horních Uhrách, kde byla vdaná její mladší dcera Johana. V Povině zažila v srpnu roku 1813 velkou povodeň, kterou málem nepřežila a při níž přišla o své drahocenné perly. Ztráta perel byla poté několikrát na pořadu úředního jednání, naposledy v listopadu roku 1815 v rámci pozůstalostního řízení po tehdy již zemřelé Barboře Máchové.

klíčová slova:

Povina (Slovensko), povodeň, Barbora Máchová, šperky

Jakub Ivánek

Socha sv. Jana Nepomuckého u Svinovského mostu z dílny frýdeckých Weissmannů

Účetní kniha Wilczkova panství Klimkovice z r. 1756 uvádí údaj o zhotovení sochy sv. Jana Nepomuckého pro klíčové komunikační místo regionu – Svinovský most přes řeku Odru – na katastru vsi Svinov. Sochu zhotovila sochařská dílna Weissmannů ve Frýdku. Jde o plastiku průměrné kvality, která byla po zásadní proměně svého původního místa v 1. polovině 20. století prodána do sousedních Třebovic, kde dodnes stojí před kostelem.

klíčová slova:

sv. Jan Nepomucký, sochařství, Ostrava-Svinov, Weissmannové, Josef Maria Wilczek

Miloslav Kroček

Ostravská Národní garda v revolučních letech 1848–1849

Příspěvek zachycuje působení Národní gardy v Moravské Ostravě od doby jejího založení v roce 1848 do doby jejího faktického ukončení v roce 1852. Sleduje počet členů, profesní složení, způsob vyzbrojení a rovněž zhotovení gardového praporu. V roce 1851 došlo k oficiálnímu rozpuštění národní gardy, ale až do roku 1852 probíhala poměrně komplikovaná administrativní jednání o odevzdání zbraní a praporu.

klíčová slova:

Moravská Ostrava, národní garda, prapor, 1848

Karel Franek

Průmyslová a živnostenská výstava v Moravské Ostravě v roce 1923

V létě roku 1923 byla v Moravské Ostravě uspořádána Průmyslová a živnostenská výstava, jejímž cílem bylo především představit a propagovat místní průmysl a podpořit podnikání na Ostravsku. Předsedou pořadajícího spolku Výstava byl JUDr. Karel Fajfrlík, který už dříve připravil několik menších výstavních podniků v Moravské Ostravě a okolí. Výstaviště se nacházelo na okraji Moravské Ostravy, poblíž Vítkovic a Mariánských Hor. Pozemky o výměře 30 000 m² i nově postavenou halu lokomotivního depa, která sloužila jako hlavní výstavní pavilon, poskytly Vítkovické železárny. Právě jejich expozice spolu s kolektivní výstavou báňského průmyslu zabírala největší prostor. Ve výstavním areálu, do něhož si našlo cestu celkem 477 213 návštěvníků, se nacházelo také několik restaurací a mnoho zábavních atrakcí.

klíčová slova:

Moravská Ostrava, Vítkovické železárny, báňský průmysl, Průmyslová, živnostenská a obchodní jednota, Karel Fajfrlík, 1923

Mečislav Borák

Ostravský rabín Arnošt Bass (1885-1943) a jeho rodina

Arnošt Bass se narodil 1. 4. 1885 v Kutné Hoře v obchodnické rodině. Po studiích ve Vídni a v Berlíně získal doktorát práv a filozofie a také rabínskou hodnost. Byl tajemníkem archivu židovské obce v Praze, po 1. světové válce vyučoval náboženství na středních školách v moravskoostravském okrese, kde přechodně vykonával i funkci rabína. Po neshodách se židovskou obcí se této funkce vzdal a věnoval se jen výuce češtiny a náboženství. Jako

jediný kvalifikovaný rabín na Ostravsku však stále působil jako řečník na židovských slavnostech. Proslul rovněž jako znalec semitských jazyků a biblických textů, v roce 1938 zveřejnil český překlad žalmů z hebrejštiny. V září 1942 byl s manželkou a synem Josefem, studentem ostravského gymnázia, deportován do Terezína a poté do koncentračního tábora Auschwitz, kde patrně zahynuli. Rodina jeho bratra Antonína válku přežila, synovec Ludvík Bass je profesorem na univerzitě v Queenslandu v Austrálii a světově uznávaným odborníkem na matematickou fyziku, matematickou biologii a filozofii vědy.

klíčová slova:

Arnošt Bass, Ludvík Bass, dějiny Židů, židovská obec Ostrava, holocaust

Hana Mášová

Emilie Lukášová a její průkopnická práce na poli péče o kojence

Pediatricka MUDr. Emilie Lukášová (1900–1954) vedla první československý ústav pro matky a kojence v Moravské Ostravě-Zábřehu nad Odrou od roku 1930. Díky jejím osobním a odborným kvalitám vynikl tento unikátní ústav už ve své době a pro českou pediatrii a zdravotně-sociální lékařství se stal modelovým příkladem. Její plán organizovat obdobnou ústavní péči pro nedonošené děti do jednoho roku věku v celém státě se setkával s podporou i nesouhlasem. Zacílení hned od počátku na peri- a neonatální úsek se ukázalo po letech prozíravé, stejně jako důraz, který kladla na přirozenou jednotu matky a dítěte, která nesmí být lékařem narušována, ale naopak využívána. V závěru zaznamenáváme, jak dr. Lukášovou vnímali současníci a co ji pro její životní roli kvalifikovalo.

klíčová slova:

MUDr. Emilie Lukášová, historie pediatrie, sociálně-zdravotní péče v polovině 20. století v ČSR, Masarykův ústav pro matky a kojence v Moravské Ostravě-Zábřehu

Jindra Biolková, Petr Kašing

Osudové setkání s Ostravou: Životní příběh Aloise Emila Dobnera, profesora Vysoké školy báňské v Ostravě

A. E. Dobner (1890–1953) náležel k vysokoškolským odborníkům s rozsáhlou provozní praxí nejen v rámci Evropy, ale také v Americe, Africe a Asii. Působil na Vysoké škole báňské v Příbrami (1913–1923) a v Ostravě (1946–1951). V roce 1947 byl jmenován profesorem válcoven a lisů. V 50. letech 20. století byl na základě nepodloženého svědectví obviněn z chystané spolupráce ve špionážní organizaci a v roce 1952 odsouzen k 12 letům žaláře, ztrátě občanských práv, konfiskaci jmění a peněžitému trestu. Ve věznicí vážně onemocněl a

8. dubna 1953 zemřel. Rodina A. E. Dobnera dlouhodobě usilovala o rehabilitaci svého manžela a otce. V roce 1964 byl Prezidiem Nejvyššího soudu v Praze zrušen původní rozsudek a v roce 1968 byla na Vysoké škole báňské v Ostravě zahájena jeho rehabilitace. Vlivem politických událostí mohla být dokončena až ve změněných celospolečenských podmínkách v roce 1990.

klíčová slova:

Alois Emil Dobner, Vysoká škola báňská, Příbram, politický proces

Petr Tesář

Osobní deník Libuše Střelcové z Hrušova z let 1938–1942

Libuše Střelcová, rozená Šibralová, byla vzdělaná žena a vlastenka z Hrušova, která se provdala za drážního úředníka a v letech 1938–1942 si psala osobní deník. Její deník zachycuje velmi bolestivé období v moderních dějinách našeho státu a národa, od vyhlášení částečné mobilizace po třetí výročí okupace Československa německými vojsky. Zápisky líčí a reflektují nejen aktuální mezinárodní politické dění a válečné události, ale i hospodářskou situaci, emoce a nálady mezi místním obyvatelstvem, jak je „viděla“ a prožívala autorka. Emoční náboj textu z let doby kolem mobilizace, mnichovské dohody a německé okupace posléze vyprchává a vrací se zpravidla při výročích vzniku republiky (28. 10.) a konce druhé republiky (15. 3.). Během Heydrichova teroru českého obyvatelstva deník psát přestala, zřejmě z obavy o budoucnost rodiny.

klíčová slova:

Libuše Střelcová, Hrušov, osobní deník, protektorát, druhá republika

Svatava Bad'urová

Sametová revoluce ve VÍTKOVICÍCH. Občanské fórum, vznik nových odborů

Článek popisuje události roku 1989 a zejména vývoj po Listopadu do prvních svobodných voleb v jednom z nejvýznamnějších podniků československého těžkého průmyslu té doby. Zaměstnanci podniku se překvapivě rychle přidali k dění charakterizovanému jako sametová revoluce. V hojném počtu se zúčastnili generální stávky 27. listopadu, založili desítky Občanských fór. První požadavky předložené řediteli podniku 8. prosince se týkaly okamžitého vyloučení vlivu komunistické strany na chod podniku. V dalším období se OF zaměřilo na vybudování nové odborové organizace, změny v personálním obsazení řídicích funkcí a na zvýšení efektivity činnosti podniku. Zatímco odbory v čele s nejschopnějšími

lidmi z OF začaly pracovat velmi dobře, dosáhnout skutečně zásadních změn ve fungování podniku se za pouhý půlrok působení OF nepodařilo.

klíčová slova:

Občanské fórum, stávková, sametová revoluce, 1989

Tomáš Čermák, Jindra Biolková, Petr Kašing, Jindřich Cigánek, Petr Jelínek, Julie Šváblová, František Varadzin

O transformaci Vysoké školy báňské na technickou univerzitu po roce 1989

Bývalý rektor Vysoké školy báňské v Ostravě profesor Tomáš Čermák formou vzpomínek připomíná základní momenty transformování Vysoké školy báňské v Ostravě na technickou univerzitu. Podstatné události po listopadu 1989 jsou zasazeny do faktograficky pojatého historického kontextu vývoje školy. Ve vzpomínkách je akcentována řada změn, které bylo nutné provést. Mimo jiné jsou zmíněny: zvyšování kvality pedagogického sboru, přechod z pětiletého inženýrského studia na bakalářské a magisterské studium, změna profilu školy báňského zaměření na polytechnickou vysokou školu, rozšíření nabídky studijních oborů, rozvoj výzkumné činnosti, jazyková výuka, zahraniční spolupráce, zlepšení vybavenosti školy přístrojovou technikou.

klíčová slova:

VŠB-technická univerzita Ostrava, transformace, technická univerzita, Tomáš Čermák, rektor

Miloslav Kroček

První důlní exploze v Moravské Ostravě – nové zjištění

Na základě zpřístupněných materiálů ve fondu Archiv města Moravská Ostrava, stará registratura je možné fakticky doložit první explozi na dole v Moravské Ostravě již v roce 1847. Doposud byl uváděn rok 1853.

klíčová slova:

hornictví, důlní exploze, 1847